

N:o 152.

Af herr **C. A. Lindhagen**, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar m. m.

Vid 1900 års riksdag framlade Kongl. Maj:t särskilda propositioner med förslag till dels lag, innefattande tillägg till expropriationsförfattningen i syfte bland annat att medgifva expropriation af mark för utläggning af elektriska ledningar och dels lag med bestämmelser om koncession för elektriska ledningar. I sammanhang dermed förekom till öfvervägande en af undertecknad med anledning af nämnda propositioner väckt motion, deri motionären försökte i största allmänhet utveckla, huruledes det vore en angelägenhet af största betydelse, att vattenkraftens exploatering redan från första början genom lagstiftningen ordnades så, att man hade framtiden i sin hand samt industriens kraf, det allmännas intresse och jordägarens rätt på bästa möjliga sätt lika tillvaratogos, hvilket deremot, så vidt motionären förstod, ej skett genom förslagen, som voro i väsentliga afseenden ofullständiga och ej stödde sig på någon ingående utredning af det viktiga ämnet.

Riksdagen beslöt i denna fråga en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran, att Kongl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbета och för Riksdagen framlägga nytt förslag till lagstiftning rörande koncession och expropriationsrätt för elektriska ledningar. Denna utgång föranleddes närmast af Andra Kammarens uppfattning, att frågan kräfd e en verklig utredning och ett grundligare öfvervägande, samt att dervid särskildt

borde undersökas vissa äfven i motionen framhållna angelägenheter, hvilka ej uppmärksamrats i propositionerna.

Nu har Kongl. Maj:t till innevarande års Riksdag afgifvit proposition (n:o 9) med förslag till lag, innefattande vissa civilrättsliga bestämmelser om elektriska anläggningar. Att detta förslag föregåtts af någon särskild af justitiedepartementet föranstaltad utredning, nämnes icke i propositionen i vidare mån, än att förslaget förnäles vara upprättadt efter samråd med de tillkallade sakkunnige, som haft i uppdrag att biträda vid utarbetandet inom finansdepartementet af tillämnade administrativa bestämmelser rörande villkoren för anläggning och begagnande af elektriska ljus- och kraftledningar. Något betänkande hafva emellertid dessa personer ej veterligen afgifvit öfver sina rådslag. Deremot hafva de i anledning af sitt egentliga uppdrag, som gafs i maj 1898, sedermera i maj 1901 till civildepartementet, dit ärendet nu hör, aflemnat ett betänkande med förslag till administrativa detaljföreskrifter, hvilka förslag för närvarande lära vara utställda till vederbörandes utlåtande.

Emellertid har det nu framlagda civillagförslaget i åtskilligt tagit hänsyn till de framställda anmärkningarne. Sålunda äro de civilrättsliga bestämmelserna i ämnet i hufvudsak sammanförda i en lag. Denna upptager derjemte nu bestämmelser om rättsförhållandet mellan koncessionsinnehafvaren och *jordegaren* i ändamål att freda vissa områden samt stadga ansvarighet för skada, som förorsakas genom ledning. Dock har inom högsta domstolen anmärkts, att förslaget ej åtföljts af en allsidig utredning, samt att utan sådan utredning och en derå stödd motivering af de föreslagna stadgandena saknade man nödigt faktiskt underlag för att kunna rätt bedöma nödvändigheten och lämpligheten af desamma, hvilket bedömande ytterligare försvårades deraf, att hvarje antydan saknades om innehållet af de administrativa bestämmelser rörande elektriska ledningar, som voro afsedda att ytterligare utfärdas.

Beträffande åter det *allmännas intresse* ifrågasattes i motionen likasom äfven i Andra Kammarens beslut vissa önskemål, hvilka syntes kunna tillgodoses genom koncessionens begränsning till viss tid i sänder, upptagandet af en koncessionsafgift eller till äfventyrs andra åtgärder. I denna fråga afvisar propositionen utan vidare all tanke på, att de synpunkter, som här framställa sig, skulle vara förtjenta af något synnerligt afseende. En dylik ståndpunkt är också i sjelfva verket endast en tvungen följd af frånvaron af utredning. Ty i denna del af ämnet kan man ej hemta tillräckligt stöd i förebilder och gängse föreställningssätt. För att bedöma sakens

nytta och utförbarhet förutsättes, förutom naturligtvis intresse för den samma, tillika åtskilligt nytt tänkande och vissa särskilda undersökningar.

Mot sjelfva tanken, att koncessionen i princip borde inskränkas till viss tid, göres i propositionen blott den allmänna invändningen, att de dyrbara elektriska anläggningarne då blefve mindre lönande, hvarigenom sålunda skulle läggas hinder i vägen för den elektriska kraftens användande. Det är nu emellertid alltid så, att man inför en ny sak lätt ser svårigheter, hvilka dock sedermera vid en närmare pröfning visa sig antingen icke alls förefinnas eller ock kunna undanrödjas. När det därför i propositionen äfven upplyses, att förenämnda sakkunnige enstämmigt och kraftigt framhöllo enahanda betänklighet, så har dermed sannolikt endast framförts en yttring af en sådan stämning. Desse fackmän, hvilkas sakkunskap tillkallats för ett helt annat ändamål, synas endast under hand vid något tillfälle fått till sig framställt ett spörsmål, hvilket de, så vidt man vet, hvarken haft tillfälle att utreda eller intresse att fördjupa sig uti. En dylik tillfällig vädjan till våra gamla föreställningssätt innefattar ingen undersökning af de nya uppslag, som tidsförhållandena föra fram till lösning. Den ringa vikt propositionen lägger på denna sak gör, att man ej heller får bygga några vidare förhoppningar på det sedermera i alla händelser gjorda medgifvandet, att det ej bör vara uteslutet, att, »när sådant på grund af särskilda förhållanden må vara påkalladt», koncession meddelas blott för viss tid eller att vid meddelande af koncession inlösningrätt förbehålles staten. Och icke heller kan en tillfredsställande lösning af frågan om koncessionstidens begränsning sökas i propositionens tillagda förespegling, att en koncession kan afbrytas genom att den förverkas.

Mot den eventuelt ifrågasatta koncessionsafgiften invändes i propositionen främst, att, så vidt den afser att göra det allmänna delaktigt i ökningen af vattenfallens stigande konjunkturvärde, en dylik princip tillämpning ej rimligtvis kan inskränkas till allenast förevarande fall, enär äfven under andra förutsättningar ett tillegnande från det allmännas sida af någon del af inträdd värdeökning skulle vara minst lika påkalladt. Men den omständigheten, att man på andra områden i detta afseende antingen är för sent ute eller också ännu icke nått fram till handling, är väl rimligtvis ej någon anledning att försumma sig i förevarande fall, just då man står invid ett afgörande för framtiden. I utlandet, och på sista tiden äfven hos oss, hafva exempelvis framkommit åtskilliga förslag om huruledes ökningen af tomtvärdena i storstäderna skall undandragas speku-

lationens inflytelser; men ingen har dervid kommit på den tanken, att man ej bör sysselsätta sig med denna angelägenhet därför, att en liknande fråga kan uppkomma äfven i andra förhållanden.

Emellertid tillägges i propositionen, att äfven en koncessionsafgift lik som koncessionens begränsning till viss tid skulle vålla olägenheter för *industrien*. Denna fråga förtjenar naturligtvis den största uppmärksamhet och borde därför också hafva föranlett en närmare utveckling af detta ämne. Det skulle då nog visat sig, att man härvid lätt sammanblandar två skilda saker, nemligen industrien såsom sådan samt enskildes spekulationer i industrivärden och särskildt i monopol på landets naturrikedomar. Dessa spekulationer börja verkligen allt mer blifva en öfverhängande fara icke minst för industrien sjelf. Sedan aktievärdena uppdrifvits, drager man sig vid gynsamt tillfälle tillbaka med sin vinst, qvarlemnande den verkliga industrien att nedtryckas under allt för stora kapitalutlägg, hvaraf sedan i sin ordning äfven konsumenterna blifva lidande. De försigtighetsmått, som enligt motionärens uppfattning böra ifrågasättas vid vattenkraftens nu påtänkta upplåtande till exploatering, afse endast att lägga några band på denna verksamhet samt derigenom ytterst bidraga till, att vattenkraftens ökade värde i framtiden ej blir företrädesvis en tillfällig konjunkturvinst för några få, utan varaktigt fördelar sig i ökad nytta för konsumenterna och minskade bekymmer för produktionen. Detta kan i längden ej vara annat än till gagn för den idoga industrien, om det än framstår såsom en olägenhet för de omförmälda mellanhänderna.

Det förhåller sig nog också på det sättet, att hvarje verksamhet alltid i längden gagnar sig sjelf mest genom att taga full hänsyn till andra berättigade intressen. Ett speciellt exempel derpå kan redan anföras ur den nu ifrågasatta lagstiftningen. Denna afser ju att just gagna industrien genom att medgifva expropriationsrätt för elektriska ledningar, som skola tillgodose ett allmänt behof. Från industriidkares håll framhålles emellertid, att detta är för litet och att under vissa förutsättningar äfven andra industriella anläggningar med nyttigt ändamål böra få samma rätt. Detta sträfvande har väl ringa utsigt att vinna framgång, så länge det blott tänker på sig sjelft. Medgifves deremot, att industrien i sin verksamhet äfven skall taga lika hänsyn till andra förefintliga intressen, ställer sig saken genast gynsammare för möjligheten att förverkliga äfven detta industriens anspråk. Om nemligen exempelvis en koncessionsafgift fastställes och jordegaren deri tillägges vinst-andel, för den händelse han skall tåla intrång genom elektriska ledningar, har man, såsom äfven i

den förra motionen framhölls, skapat ett associationsförhållande, hvarpå till äfventyrs kan längre fram byggas en tillräcklig rättsgrund för tillmötesgående af industriens förenämnda önskemål.

Med den betydelse, vattenkraften anses ega för vårt lands framtida ekonomiska utveckling, höfves det, att vi blifva förgångsmän uti förutseende och omtanke vid ordnandet af frågorna om denna kraftkällas tillgodogörande. Det är därför nedslående att finna, huru ringa intresse är att påräkna för denna sak på många håll. De mycket bittra erfarenheter, vi ega om följderna af statens försummelser i afseende å malmbergens och de norrländska skogarnes upplåtelse till enskildes besittningstagande, borde dock mana till någon försigtighet, då det nu börjar ordnas för tillvaratagande af landets tredje stora rikedomskälla eller vattenkraften.

Dessa frågor tagas icke heller i utlandet alltid så lätt som hos oss. Ingen som helst redogörelse har förelagts Riksdagen om de i främmande länder framkomna lagar, lagförslag och statsekonomiska undersökningar rörande koncessioner i allmänhet och särskildt vattenkraftens tillgodogörande på ett för det allmänna bästa någorlunda betryggande sätt. Några erinringar derom förekomma dock i den från jordbruksdepartementet meddelade berättelse, som förra året afgafs af professor S. Arrhenius öfver en af honom med Kongl. Maj:ts tillstånd på uppdrag af vattenfallskomitén år 1900 företagen utländsk studieresa. Sedan i denna berättelse redogjorts för den årliga stenkolsförbrukningen och vattenfallens arbetsförmåga, yttras vidare:

»Af allt detta framgår tydligt, hvilken oerhörd betydelse vattenfallen i vårt fosterland kunna få, då de en gång komma till användning, och att det icke är orimligt att antaga, att de skola gifva bröd åt en befolkning, hvars antal vida öfverstiger vårt lands nuvarande folkmängd. Men å andra sidan är tillgången på vattenfall för närvarande vida större än efterfrågan, så att endast de bäst belägna och lättast monterade nu kunna tillmätas något värde, och för vattenfallens montering fordras, såsom nedan skall visas, så ofantliga kapital, att man knappast kan förutsätta, att den enskilda verksamheten skall ensam förmå att på ett lyckligt sätt genomföra densamma. Också ha i Schweiz och Italien kantonerna och staten eller de större stadssambhällena betraktat vattenkraftens tillgodogörande såsom en offentlig angelägenhet, likställd med trafikväsendets ordnande. Detta är så mycket angelägnare, som med tiden vattenfallens värde kommer att snabbt ökas, och det därför är väl tänkbart, att staten och kommunerna, om de ej nu tillgodosåge allmänhetens af dem representerade

intressen, inom en ej alltför aflägsen framtid skulle kunna komma i ett olämpligt beroende till enskilda personer för att kunna tillfredsställa sina behof af kraft och ljus.»

»Inom Italien och Schweiz har särskildt en rörelse gjort sig gällande, som betecknas med ordet »drifkraftens nationaliserande». Man utgår dervid från den åsigten, att för den enskilde medborgaren tillgång till billig arbetskraft är nödvändig i kampen för tillvaron, och att för en stats blomstring det fordras, att dess undersättar i detta afseende äro så gynnsamt ställda som möjligt, jemförda med grannstaternas. Få nu, såsom det synes hafva skett i Italien, storkapitalister, mäktiga bankhus och ombud för utländska kapitalplaceringar rätt att utnyttja den nya rikedomskällan genom koncessioner å vattenkrafterna, så söka dessa uteslutande att skörda en så stor vinst som möjligt af sitt kapital och tillgodose på intet sätt det allmänna medborgerliga intresset. Då ingen annan konkurrens föreligger än med de utländska stenkolen, sättas kraftprisen så högt, att de nätt och jemnt underbjuda i denna konkurrens, hvarigenom den direkta fördelen af den billiga vattenkraften i hufvudsak går för nationen förlorad.»

»Den åsigten har därför på många håll förespråkare, att staten och offentliga myndigheter borde anses ega rätt att disponera de vattenkrafter, som plötsligt erhållit ett förut okänt värde. För meddelande af koncessioner till begagnande af vattenfall till kraftproduktion erlägges därför en viss årsafgift till staten för hvarje hästkraft, och koncessioner beviljas endast på viss tid. I bil. 2 äro sammanställda en del förslag i denna riktning från olika länder, hvarigenom frågans läge belyses.»

Förenämnda bilaga upptager några exempel från Italien, Schweiz, Frankrike, Amerika och Österrike på, huruledes i lagförslag eller redan antagna lagar upptagits bestämmelser, att förenämnda slag af koncessioner skola beviljas på en tid af 30 till högst 50 år samt därför erläggas en viss årsafgift, beräknad efter hästkraft eller nettovinst.

Då nu Riksdagen tillsatt ett särskildt utskott, för att denna viktiga fråga måtte erhålla en framstående utredning, bör det vara att förutse, att utskottet skall åtminstone i någon mån hinna bereda detta ämne den fullständiga belysning, som saknas i propositionen, och motionären ej heller i vidare mån, än ofvan skett, varit i tillfälle ästadkomma. Skulle detta beklagligtvis ej medhinnas, synes nödvändigheten af ett ytterligare uppskof böra ifrågasättas åtminstone af dem, hvilka i likhet med motionären tro på nyttan af intressenas harmoni.

På grund häraf och med åberopande jemväl af hvad i den tidigare motionen anförts, hemställer jag vördsamt,

att Riksdagen ville i den föreslagna lagen besluta de ändringar och beträffande lagens tillämpning göra de uttalanden, som äro egnade att i angifna afseenden för framtiden tillgodose det allmännas intresse, eller ock hos Kongl. Maj:t å nyo göra framställning om en allsidig utredning af ämnet.

Stockholm den 7 februari 1902.

Carl Lindhagen.
